सामर्थ्यवैकल्यादिनाऽर्द्धखिलावस्थां प्राप्ते क्षेत्रे स्वाम्यनिवारितः सन् स्वयमेव तत्कर्षणादिकं करोति तदा स क्षेत्रस्वामिने फलं न दापयीयः। किन्तु तस्य फलं स्वयमेव गृह्णीयादित्याह नारदः "अवस्तृतेन नष्टेषु क्षेत्रिकेष्वनिवारितः। क्षेत्रं चेद्दिलमेतु कर्षितं स्युर्गृहीत स तत्फलम्"। प्रेता मृताः नष्टाः कुत्रचिद्गता इति चिरमपरिचिताः। क्षेत्रिकेषु क्षेत्रस्वामिषु तेन क्षेत्रस्वामिना तत्पुत्रादिना वा समागतेनैवं विधाय कर्षादिखिलभञ्जनार्थं व्ययं दत्त्वैव स्वीयं क्षेत्रं ग्राह्यमिति स एवाह "विलम्बमाने क्षेत्रे तु क्षेत्रिकः पुनराव्रजेत् खिलोपचारं तत् सर्वं दत्त्वा क्षेत्रमवाप्नुयात्"। अर्द्धखिलाद्यवस्था कदा क्षेत्रस्य भवतीत्याकाङ्क्षायां स एवाह "संवत्सरेणार्द्धखिलमीहितं वत्सरैस्त्रिभिः। पञ्चवर्षं वसन्तु क्षेत्रं स्यादटवीसमम्"। कर्षणरहितं संवरेणाऽर्द्धखिलं भवति यत्नसाध्यं भवति वर्षत्रये तु ईहितं खिलं महायत्नसाध्यं भवति। वर्षपञ्चके न ईहितं क्षेत्रम् अटवीतुल्यं स्यात् अतिदुष्कर्षं भवेदित्यर्थः। खिलभञ्जनार्थं व्ययदानासामर्थ्ये क्षेत्रस्वामिनः क्षेत्रफलस्यार्द्धो भागः कर्षकेण वर्षान्तकं स्वामिने देयः अवशिष्टं सर्वं स्वयमेव ग्राह्यम्। क्षेत्रं च वर्षान्तकानन्तरं तत्स्वामिने देयम्। तथा च कात्यायनः "अशक्तितो न दद्याच्च खिलार्थे यः कृतो व्ययः। तदर्द्धभागहीनन्तु कर्षकः फलमाप्नुयात्" इति। "वर्षान्तरे स भोक्ता स्यात्परतः स्वामिने तु तत्" इति"।

सीर पु० सि-रक् पृषो०। १सूर्य्ये मेदि० २अर्कवृक्षे ३हले च अमरः संज्ञायां कन्। ३शिशुमारे शब्दमा०। [२जनकक्षेपे।

सीरध्वज पु० सीरोहलः तच्चिह्नितो ध्वजो यस्य। चन्द्रवंश्ये

सीरपाणि पु० सीरः हलः पाणौ यस्य। बलदेवे अमरः।

सीरिन् पु०सीरोहलोऽस्त्यस्यायुधत्वेन इनि। बलरामे हलाः

सीलन्द पु० मत्स्यभेदे (सीलिन्दा) "सीलन्ध्रः श्लेष्मलो ह्यो विपाके मधुरो गुरुः। वातपित्तहरो हृद्य आमवातकरश्च सः" भावप्र०।

सी(से)वन न० सिव-ल्युट् नि० वा दीर्घः। सीवने तन्तुसन्ताने (सेओयान) अमरः २लिङ्गमस्त्यधस्त्वक्के स्त्री हेमच० ङीप्।

सीस न० षि-क्विप् पृषो० सो-स कर्म०। (सीसे) धातुभेदे हेमच० नागशब्दे ३००८ पृ० तद्गुणादि दर्शितम्। स्वार्थे क। तत्रार्थे अमरः।

सीहुण्ड पु० सिहुण्ड+पृषो० दीर्घः। स्नुहीवृक्षे राजनि०।

सु अव्य० सु-डु। १पूजायाम् २अतिशये अमरः। ३शोभने ४अतुमतौ ५मन्दे मेदि० ६अनायासे च अनेकार्थको०। पूजायामस्य नोपसर्गत्वम् तेन सुस्तुतमित्यादौ न षत्वम्। अतिशयादौ तु सुष्टुत इत्यादि। गणरत्नेऽर्थविशेषात्तत्क्रमेणोदाहृतम् यथा "सु प्रशंसानुमतिपूजाभद्रशोभनेषु। सुरूपः सुकृतं सुसाधुः सुतप्तः सुदुःकरं सुगम्यः"।

सुकण्टका स्त्री सुष्ठु कण्टकोऽस्याः। हस्तकुमार्याम् राजनि

सुकण्डु स्त्री सु+कण्डु+यक् डु। कण्डुरोगे (चुलकाना) शब्दर०।

सुकन्द पु० शोभनः कन्दोऽस्य। १कशेरौ राजनि० २शोभनकन्दयुक्ते त्रि० संज्ञायां क। ३पलाण्डौ अमरः। ४वाराहीकन्दे ५धरणीकन्दे राजनि०।

सुकन्दिन् पु० शोभनः हितकरः कन्दोऽस्त्यस्य इनि। सूरणे (ओल) राजनि०। [टा२ अ०।

सुकन्यका स्त्री शर्यातिनृपकन्यायां च्यवनर्षिपत्न्याम् भाग०

सुकरा स्त्री सुखेन क्रियते दुह्यते वा सु+कृ-खल्। १सुगोलायां गवि अमरः २सुखसाध्ये त्रि०।

सुकर्णक पु० सुष्ठु कर्ण इव कन्दोऽस्य कप्। १हस्तिकन्दे राजनि० २शोभनकर्णयुक्ते त्रि०।

सुकर्णिका स्त्री सुष्ठु-कर्णाविव पर्णान्यस्याः कप् अत इत्वम्। मूषिकपर्ण्याम् शब्दर०।

सुकर्णी स्त्री सुष्ठु कर्णाविव पत्राण्यस्याः ङीप्। इन्द्रवारुण्याम् (राखालशशा) राजनि०।

सुकर्म्मन् पु० सुष्ठु कर्म यस्य। ५ब०। १विष्कम्भादिषु मध्ये सप्तमे योगे ज्यो० २शोभनकर्मवृते त्रि० ३विश्वकर्मणि पु० मेदि०। प्रा०स०। ५शोभने कर्मणि न०।

सुकल पु०सुष्ठु कल्यते ख्यायतेऽसौ सु+कलि+अच्। दाहलशोभनयित्वादिना १विख्याते जने अमरः। प्रा०ब०। २सुन्दरमधुराव्यक्तशब्दयुक्ते त्रि०। प्रा०स०। सुन्दरे कलशब्दे पु०।

सुकाण्ड पु० सुष्ठु काण्डोऽस्य। १कारवेल्ले राजनि० २सुन्दरकाण्डवति त्रि० ३कारवेल्लीरसतायां स्त्री ङीप्। स्वार्थे क अत इत्वम्। तत्रैव।

सुकाण्डिन् पु० सुकाण्ड+अस्त्यर्थे इनि। भ्रमरे राजनि०।

सुकामा स्त्री सुष्ठु काम्यतेऽसौ सु+कम-कर्मणि अच्। १लायमाणायाम् राजनि०। २शोभनकामविषये त्रि०।

सुकालुका स्त्री सु+कल-कन् कार्थे क। डोडीक्षुपे राजनि०